

UNIVERSITATEA „OVIDIUS”-CONSTANȚA

FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

ȘCOALA DOCTORALĂ de TEOLOGIE

DOMENIUL DE DOCTORAT :TEOLOGIE „ NOUL TESTAMENT “

LUCRARE DE DOCTORAT

REZUMAT

Logosul

în prologul Evangheliei lui Ioan

la Sfinții Părinți, Scriitorii bisericești și autorii contemporani

PROFESOR COORDONATOR

IPS.PROF.UNIV. DR. TEODOSIE PETRESCU

DOCTORAND ,

PREOT PETRE OPREA

CONSTANȚA

2015

PLANUL TEZEI DE DOCTORAT

INTRODUCERE

PARTEA ÎNTÂI- SPECIFICUL EVANGHELIEI DUPĂ IOAN

I. Capitolul I - *Introducere în Evanghelia după Ioan*

1. Autorul Evangheliei a IV-a
2. Data și locul compunerii scrierii Evangheliei a patra
3. Scopul și destinatarii primi ai Evangheliei
4. Limba și stilul Evangheliei
5. Autenticitatea Evangheliei

II. Capitolul II- *Mărturii și planuri ale Evangheliei după Ioan*

1. Mărturii indirecte ale Tradiției creștine
2. Mărturii directe din Tradiție despre originea Evangheliei a patra
3. Planurile Evangheliei după Ioan

PARTEA A II-A –LOGOSUL, CUVÂNT AL LUI DUMNEZEU

I. Capitolul I- *Logosul în Vechiul Testament și în gândirea filozofilor antici*

1. Logosul în concepția filozofilor antici
2. Logosul în Vechiul Testament

II. Capitolul II- *Logosul în Prologul Evangheliei lui Ioan la Sfinții Părinți, Scriitorii Bisericești și autorii contemporani*

1. „La început era Cuvântul...” (Ioan I,1)
2. „Acesta era întru început la Dumnezeu” (Ioan I,2)
3. „Toate prin El s-au făcut” (Ioan I,3)
4. „Întru El era viața și viața era lumina oamenilor” (Ioan I,4)
5. „Și lumina luminează întru întuneric și întunericul nu a cuprins-o ” (Ioan I,5)
6. „Fost-a om trimis de la Dumnezeu ,numele lui era Ioan” (Ioan I,6)

7. „Acesta a venit spre mărturie , ca să mărturisească despre Lumină , ca toți să creadă prin el” (Ioan 1,7)
8. „Nu era el Lumina , ci ca să mărturisească despre Lumină” (Ioan 1 ,8)
9. „Cuvântul era Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul care vine în lume”
(Ioan 1,9)
10. „În lume era și lumea prin El s-a făcut,dar lumea nu L-a cunoscut”(Ioan 1, 10)
 - 10.1. „În lume era și lumea prin El s-a făcut”
 - 10.2. „dar lumea nu L-a cunoscut”
11. „ Întru ale Sale a venit dar ai Săi nu L-au primit” (Ioan 1 , 11)
12. „Și celor câți L-au primit ,care cred în numele Lui le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu “(Ioan 1 ,12)
13. „Care nu din sânge, nici din poftă trupească nici din poftă bărbătească , ci de la Dumnezeu s-au născut. (Ioan 1 ,13)
14. „Și Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui , slavă ca a Unuia Născut din Tatăl,plin de har și de adevăr”(Ioan1,14)
 - 14.1 „,Și Cuvântul trup S-a făcut”- Logosul dumnezeiesc
 - 14.2. „,și S-a sălășluit între noi”-Venirea personală a Logosului în lume
 - 14.3. „,și am văzut slava Lui , slavă ca a Unuia Născut din Tatăl , plin de har și de adevăr”- Slava Logosului întrupat
15. „Ioan mărturisea despre El și striga,zicând:Acesta era despre Care am zis: Cel care vine după mine a fost înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era.” (Ioan1,15)
16. „ Și din plinătatea Lui noi toți am luat , și har peste har” (Ioan 1, 16)
17. „Pentru că Legea prin Moise s-a dat , iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos .” (Ioan I,17)
18. „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată ; Fiul cel Unul-născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan 1, 18)

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

CUVINTE CHEIE: Logos, Cuvântul Lui Dumnezeu, Rațiune, Viață, Lumină, Întrupare, Unul Născut, Revelație

INTRODUCERE

În această lucrare am căutat să evidențiez rolul, dar mai ales lucrarea Logosului în lume. Despre Logos ne vorbește Sfântul Evanghelist Ioan în frumoasa Evanghelie din noaptea Sfintei Învieri, care începe zicând: „La început era Cuvântul...” (In I, 1). În acest capitol I, Sfântul Evanghelist Ioan vorbește de Cuvântul lui Dumnezeu care este din veșnicie din Dumnezeu.

Sfântul Ioan cunoștea acest termen de Logos din filozofia greacă, dar și de la Filon din Alexandria. Logos era un termen familiar sfântului Ioan, de aceea el nu ne dă și alte explicații despre acest Cuvânt care era cunoscut contemporanilor săi.

„Logos”-„Λόγος”- își are originea în Grecia antică. În general el se traduce prin *cuvânt, vorbire, discurs, expunere, argument, rațiune, intelect*. Așadar, termenul nu are un înțeles clar, de sine stătător, fapt care face ca traducerea sa să depindă de contextul în care este folosit dar și de cel care îl folosește pentru că filosofii care s-au uzitat de „logos” i-au subiectivizat sensul după coloratura ideologică a fiecăruia.

Lucrarea este structurată în două părți:

-partea întâi- Specificul Evangheliei după Ioan, cuprinzând două capitole: *Introducere în Evanghelia după Ioan și Mărturii și planuri ale Evangheliei după Ioan*, are o funcție introductivă și de contextualizare

- partea a doua- Logos-ul, Cuvânt al lui Dumnezeu, cuprinzând două capitole: *Logos-ul în Vechiul Testament și în gândirea filozofilor antici și Logos-ul în Prologul Evangheliei lui Ioan la Sfinții Părinți, Scriitorii Bisericești și autorii contemporani*, urmărește tratarea efectivă a subiectului de cercetare doctorală.

Partea întâi- Specificul Evangheliei după Ioan

I. Capitolul I - Introducere în Evanghelia după Ioan

1. Autorul Evangheliei a patra

Autorul celei de a patra Evanghelii a fost unul din cei 12 apostoli, pentru că numai ei au participat la Cina cea de Taină și numai unul din aceștia putea să ne redea cu lux de amănunte cuvântarea rostită de Mântuitorul cu această ocazie. Din cuprinsul Evangheliei aflăm că autorul a fost unul din apostolii pe care Domnul îi iubea în mod deosebit. Acest ucenic iubit „la Cina

cea de Taină și-a rezemat capul pe pieptul Mântuitorului (In XIII,23), a asistat la răstignirea Domnului și lui i-a încredințat Mântuitorul pe Mama Sa, ca să-I poarte de grijă (XIX,26)."¹

În Noul Testament găsim destule date despre Sfântul Apostol Ioan, despre chemarea sa la apostolie împreună cu a fratelui său Iacob. Tatăl lor se numea Zevedeu și acesta era pescar , provenind dintr-una din cetățile situate pe țărmul Mării Galileii. Ioan și fratele său Iacob sunt numiți adesea în Sfintele Evanghelii cu numele de „fiii lui Zevedeu”, așa cum găsim la Mc 10, 35: „ Și au venit la El Iacov și Ioan fiii lui Zevedeu.” Mama lor se numea Salomeea și ea a fost martoră la răstignirea Mântuitorului. Tot ea, cu femeile mironosițe, a venit dis-de-dimineață în Duminica Sfintei Învieri ca să ungă trupul lui Hristos dar au găsit mormântul gol. Un înger le-a vestit că Domnul a înviat , așa cum menționează Sfântul Apostol Marcu în cap 16, 1-2: „ Și după ce a trecut ziua sâmbetei Maria Magdalena Maria, mama lui Iacob, și Salomeea au cumpărat miresme ca să vină să-L ungă. Și dis-de-dimineață, în prima zi a săptămânii (Duminică), pe când răsărea soarele, au venit la mormânt.”

Din Sfintele Evanghelii aflăm că Sfântul Ioan împreună cu fratele său Iacob și cu Petru, făceau parte din grupul de ucenici mai apropiați ai Mântuitorului, ei fiind martori la învierea fiicei lui Iair, la Schimbarea la față a Domnului, dar și la rugăciunea din grădina din Ghetsimani, așa cum menționează Sfântul Apostol Marcu în capitolul 14, 33: „ Și a luat cu El pe Petru și pe Iacov și pe Ioan.” Sfântul Ioan Evanghelistul dar și fratele său Iacov au fost numiți de Iisus „Boanerges”, adică fii ai tunetului, și aceasta datorită caracterului, dar și a temperamentului lor care era impetuos. Apoi la Cina ce de Taină, el este cel care și-a plecat capul pe pieptul lui Hristos, el fiind „ ucenicul pe care-l iubea Iisus ”, așa cum menționează Sfântul Evanghelist Ioan în capitolul 13, 23: „ Iar la masă era rezemat la pieptul lui Iisus unul dintre ucenicii Lui, pe care-l iubea Iisus.” Și tot Sfântul Evanghelist Ioan a fost pe Golgota lângă Cruce, împreună cu Maica Domnului care i-a fost încredințată de Mântuitorul așa cum este relatat în Ioan 19, 26-27: „Iisus văzând stând alături pe maică-sa și pe ucenicul pe care-l iubea (τόν μαθητήν ὃν ἠγάπα), zice maicii sale: Femeie, iată fiul tău; apoi a zis ucenicului: Iată mama ta. Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine”.(In19, 26-27)".²

¹ *Studiul Noului Testament* , pentru Institutele teologice ,ediția a treia . EIBMBOR- București 1983 pag.92

² Diacon Haralambie Roventă, *Originea și valoarea istorică a Evangheliei după Ioan* , București Tipografia Cărților Bisericești, 1928, pag.20

După cum menționează Sfântul Irineu dar și Clement Alexandrinul, Sfântul Apostol Ioan a trăit până în timpul domniei împăratului Traian (98-117), deci putem trage concluzia că „Evanghelia a patra a fost scrisă între anii 90-100.”³

2.Data și locul compunerii scrierii Evangheliei a patra

Referitor la data scrierii Sfintei Evanghelii, unii exegeți și critici ca de pildă Bisping, Calmes, Zahn, și alții cred că Sfânta Evanghelie a fost scrisă între anii 80-90. Alții ca de exemplu Vigouroux sau B. Weis o datează ca fiind scrisă între anii 90-100. Alții ca de pildă Harnack dar și Lietzman fixează ca dată a scrierii anii 80-110. Deci fără a preciza data exactă, putem așeza scrierea Evangheliei spre sfârșitul sec.I sau în jurul anului 100”.⁴ Locul scrierii evangheliei este acceptat ca fiind la Efes, deși Sfântul Efrem Sirul afirmă că ea ar fi fost scrisă la Antiohia Siriei.

3.Scopul și destinarii primi ai Evangheliei

Această Evanghelie a fost scrisă pentru creștinii care erau mai slabi în credință, iar unii nu credeau că Iisus Hristos a venit cu trupul ca să locuiască cu noi și între noi, și prin activitatea Sa să ne mântuiască. Este adevărat că toate cele trei Evanghelii ne istorisesc despre omenitatea și despre dumnezeirea Mântuitorului, și ele ne dovedesc acest lucru în istorisirile lor „dar Evanghelia lui Ioan face din acest țel însuși scopul principal și caracteristica întregii cărți și într-un fel cu totul nou, cu o gândire asemănătoare înălțărilor vulturului în albastrul cerului și într-un chip care este cu desăvârșire numai al lui”.⁵ În Evanghelia sa el pune accent mai ales pe dumnezeirea lui Hristos, care s-a făcut trup pentru noi și prin care „am văzut slava Lui slava ca a Unuia Născut din Tatăl plin de har și de adevăr ”(Ioan I, 14)

4.Limba și stilul Evangheliei

Această sfântă Evanghelie este scrisă în limba greacă, deși autorul nu face uz de toată bogăția limbii grecești, dar spiritul în care este scrisă este ebraic. Unii autori ca Burney și Torrey, pentru a explica limba și caracteristicile stilului Evangheliei a patra, au susținut că ea ar fi o traducere greșită a unui original din limba aramaică. Dar caracteristica limbii folosite în

³ Pr.prof.Dr.Vasile Mihoc-*Sfânta Evanghelie de la Ioan, introducere și comentariu*-Editura Teofania , Sibiu , 2003,pag. 28

⁴ *Studiul Noului Testament*, , pag. 93-94

⁵ Pr. Al. I. Ciurea, *Despre Evanghelia lui Ioan* , în *Glasul Bisericii*,anul XXIII ,nr. 7-8, iulie-august 1964, pag, 661

Evangeliei se explică „numai prin influența limbii aramaice vorbite asupra autorului Evangheliei.”⁶

5. Autenticitatea Evangheliei

Referitor la autenticitatea sfintei Evanghelii, în capitolul XXI la versetul 24, se afirmă că „Ucenicul pe care îl iubea Iisus este cel care a scris acestea”, adică Evanghelia și deci și capitolul XXI. Deci toate aceste considerații ne întăresc convingerea că acest capitol a fost scris de apostolul, care se ascunde sub un anonimat folosind expresia „Ucenicul pe care îl iubea Iisus” și acesta nu este nimeni „altul decât apostolul Ioan”.⁷

Capitolul II- Mărturii și planuri ale Evangheliei după Ioan

1. Mărturii indirecte ale Tradiției creștine

Având în vedere că în tradiție găsim date de o valoare istorică „vom găsi două feluri de mărturii referitor la originea Evangheliei a patra, și anume:

a) Unele care ne arată că Sfânta Evanghelie a fost cunoscută și a fost citată odată cu începutul secolului al doilea.

b) Alte mărturii care sunt mai clare și mai valoroase, și acestea ne informează în chip veridic despre originea Evangheliei „spunându-ne cine anume este autorul, precum și alte date despre împrejurările de compunere.”⁸

Sfântul Ignatie al Antiohiei sau Teoforul, care a fost martirizat pe la anul 107 sau 110, prezintă în scrierile sale o mare asemănare cu Sfântul Ioan, dar deși el nu le citează în mod direct, totuși se vede că el și-a imprimat din învățătura și din duhul acelor scrieri. Apoi Sfântul Policarp al Smirnei, în a doua sa Epistolă către Filipeni (VII,1), el citează Epistola I Ioan (4, 2-3) care este înrudită cu Evanghelia a patra, fiind ca și o introducere a acesteia. O aluzie mai clară la Evanghelia de la Ioan, putem să găsim și la Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, în prima sa Apologie, scrisă pe la anul 150, dar și în „Dialogul cu iudeul Trifon, care datează din jurul anului 160”.⁹

⁶ *Studiul Noului Testament*, pag. 95

⁷ *Ibidem*, pag. 97

⁸ Diacon Haralambie Roventă, *op. cit.*, pag. 32-33

⁹ Pr. prof. Dr. Vasile Mihoc, *op. cit.*, pag. 12

2. Mărturii directe din Tradiție despre originea Evangheliei a patra

Valoarea teologică a Evangheliei constă în perspectiva spirituală pe care ea o prezintă : descrie *identitatea dintre Iisus Hristos istoric și Mântuitorul Bisericii creștine*. Continuitatea dintre Iisus Hristos cel întrupat și Iisus Hristos prezent în tainele Bisericii se vedește, într-un mod aparte, în special, în făgăduința Duhului Sfânt, în Cuvântarea de despărțire și în lucrarea Acestuia în Biserică.¹⁰

Pentru noi , creștinii , izvorul principal al cunoașterii Treimii , nu este altul decât Prologul Evangheliei după Ioan și de aceea autorul acestor uimitoare texte a primit în tradiția Ortodoxă numele de Sfântul Ioan Teologul. De la primul verset al Prologului , Tatăl este numit Dumnezeu , Hristos este numit Cuvântul iar Cuvântul , în acest început , care aici nu are sens temporal , ci ontologic , este în același timp , Dumnezeu .

3. Planurile Evangheliei

Planurile propuse pentru Evanghelia de la Ioan sunt , pe cât de numeroase , pe atât de diferite. În cuprinsul lucrării , am prezentat două planuri diferite :

- ❖ „Planul A- care are meritul de a pune în valoare extraordinara bogăție teologică a Evangheliei.
- ❖ Planul B-care evidențiază mai bine cadrul cronologic al desfășurării activității Mântuitorului Hristos ”¹¹.

Putem afirma că Prologul Evangheliei lui Ioan „a fost comparat cu textele cărții *Înțelepciunea lui Iisus Sirah*, care în capitolul 24 aduce laudă Înțelepciunii, aceasta identificându-se cu legea. În ceea ce privește comentariile la textul Prologului, numărul acestora este foarte mare, exegeții practicând două tipuri principale de abordare a textului. Unii dintre aceștia, mergând pe metoda istorico-critică, caută izvoarele textului, imnul primitiv. Cealalți, pornind de la textul pe care îl avem în Sfânta Scriptură, doresc, prin analiza structurală, să scoată în evidență structura unitară a imnului.”¹²

¹⁰ pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, *Evanghelia după Ioan*, pag.11, în <http://www.scribd.com/doc/176955924/Evanghelia-dupa-Ioan> , *Introducere în studiul Noului Testament*, vol.III, *Evangheliile după Luca și Ioan. Problema sinoptică*, Presa universitară clujeană, Cluj Napoca, 2001

¹¹ Pr.Prof.Dr.Vasile Mihoc „*Sfânta Evanghelie de la Ioan-introducere și comentariu* , Vol.I ,Editura Teofania , Sibiu , 2003 , pag. 34-35

¹² Pr. conf. dr. Ioan CHIRILĂ-*Sofia și Logos sau despre dialogul dintre cei doi Iisus: Hristos și Ben Sirah*, sursa: <http://www.crestinortodox.ro/religie/sofia-logos-despre-dialogul-dintre-doi-iisus-hristos-ben-sirah-69478.html>

Partea a II-a –Logos-ul, Cuvânt al lui Dumnezeu

Capitolul I- Logos-ul în Vechiul Testament și în gândirea filozofilor antici

1. Logos-ul în concepția filozofilor antici

Unul dintre filozofii care au vorbit și care au scris despre logos a fost Heraclit. Concepția lui Heraclit despre Logos, ca rațiune universală a lumii, a influențat de-a lungul timpului gândirea altor filozofi creștini, iar Sfântul Justin Martirul îl așează alături de filozoful Socrate, iar pictorii ortodocși îl pictează pe pereții exteriori ale bisericilor „ca prevestitor al Logos-ului Întrupat”.¹³ Pe lângă Heraclit au mai vorbit despre Logos și filozofii Socrate, Platon, apoi stoicii Plotin și Aristotel, dar mai ales Philon (Filon) iudeul sau Philon din Alexandria .

Putem spune în cele prezentate că în filozofia greacă se observă două direcții de orientare , în ceea ce privește noțiunea de Logos, și anume,, o direcție spre Logosul originar, în care se resoarbe întreaga existență în mod ideal, și o direcție spre Logosul final, situat în infinit, spre care tinde întreaga existență în mod real, fără a-l atinge vreodată. Logosul apare deci ca izvor al existenței și în același timp ca măsură a ei, măsură care imprimă existenței o direcție precisă de evoluție continuă, care are drept scop atingerea infinitului”.¹⁴

2.Logos-ul în Vechiul Testament

În Pentateuh ca și în Cărțile profetice nu putem vorbi despre un discurs coerent despre Logos. Dar dacă noi cercetăm Cărțile didactico-poetice, în ceea ce privește semantica fundamentală ale acestora, putem să vorbim mai ușor de o angajare a lor într-o dimensiune logică. În aceste cărți, noi descoperim discursul despre Logos, iar acest discurs aduce un caracter personal Logosului, iar despre cuvânt a spus și dumnezeiescul prooroc David „ În veci, Doamne, Cuvântul Tău rămâne în cer.”(Ps.118,89). Iar Cuvântul despre care ne grăiește psalmistul David, nu este un Cuvânt impersonal ci este Cuvântul personal.

În concluzie, aceste Cărți profetice pot fi considerate ca fiind o ultimă treaptă a revelației Logosului înainte de Întruparea Sa. Iar „întreg Vechiul Testament reprezintă o pregătire a umanității pentru Întrupare, pregătire perfectată și încheiată de către profeți”.¹⁵

¹³ Diac.Prof.Dr.Nicolae Balca-*Istoria Filozofiei Antice*- EIMBOR București, 1982, pag. 39

¹⁴ Pr. Drd. Sterea Tache, *Teologia Logosului la sfântul Maxim Mărturisitorul* ,în Studii Teologice seria II-a –anul XXIX- Nr. 5-8, mai-octombrie 1977, București, pag. 517

¹⁵ Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă , *Logos-loghia Vechiului Testament*, în Pr. Prof. Dr.Nicolae Neaga, *Hristos în Vechiul Testament* ,Editura Renașterea,Cluj-Napoca 2004, pag. 29

Capitolul II- Logos-ul în Prologul Evangheliei lui Ioan la Sfinții Părinți, Scriitorii Bisericești și autorii contemporani

Sfântul Policarp al Smirnei îi anatematizează pe cei care nu cred în Întruparea Logosului, care a venit pentru noi. Teologia Logosului o întâlnim la apologeți, și îndeosebi la Iustin, Ipolit al Romei și la Tertulian. Apologeții nu au luat ideea de Logos din filozofia grecească profană, ci ei au trecut de la Logosul lui Philon Alexandrinul, care era văzut ca fiind intermediar între Dumnezeu și materie, la „Logosul Sfântului Evanghelist Ioan, care este Fiul lui Dumnezeu Întrupat. Apologeții creează, astfel, o istorie a Logosului, ținând seama de toate elementele filozofice anterioare ale acestei probleme”.¹⁶

În acest sens, Sfântul Iustin Martirul și Filozoful este recunoscut pentru teologia făcută Logosului. El folosește mulți termeni din Sfânta Scriptură pentru a-l descrie pe Hristos. Apoi la Origen, se afirmă deplina omenitate și divinitate a lui Hristos, și el spune că din unirea Logosului cu firea umană se naște Dumnezeu- Omul, și tot Origen vorbește și despre comunicarea însușirilor, în Persoana Mântuitorului Hristos.

În centrul operei Sfântului Atanasie se află cea de a doua Persoană a Sfintei Treimi, a Logosului care vine în această lume pentru a înnoi zidirea, care este purtătoare a urmărilor căderii în păcatul strămoșesc, prin mai multe acte de mântuire: prin întrupare, prin viața cu învățătura și minunile Sale, prin jertfa Sa de pe Cruce și învierea Sa din morți.

În teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul, Hristos este văzut ca fiind în calitate de Creator, Mijloc ca Dumnezeu Proniator, dar și ca Sfârșit al veacurilor. Sfântul Maxim vorbește de Logos și arată că toată creația își are fundamentul ei într-o raționalitate care își găsește originea în Logosul divin, într-o Rațiune supremă, care este cea de a doua Persoană a Sfintei Treimi. Toate rațiunile lucrurilor care alcătuiesc universul văzut și cel nevăzut izvorăsc din Logos prin energiile divine necreate și se întorc înapoi în Logos. Centralitatea Logos-ului în creație este pusă în evidență de Sfântul Maxim Mărturisitorul când spune că “rațiunile cele multe sunt una și cea una sunt multe”.¹⁷

¹⁶ Preot lector universitar Nechita Runcan, *Istoria Literaturii Patristice din perioada persecuțiilor anticeștine*, Editura Europolis, Constanța-1999, pag. 108

¹⁷ Pr.Prof.Dr.Dumitru Ghe. Popescu –*Teologie și cultură*, EIBMBOR, București, 1993, pag.25, apud. Sfântul Maxim Mărturisitorul-*Ambigua-P.G.,91,col.1081*, C

Sfântul Chiril al Alexandriei face un amplu comentariu în lucrarea sa intitulată „Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan”. În acest sens, Sfântul Chiril al Alexandriei precizează că prin cuvântul „taină mare”, noi trebuie să înțelegem faptul că Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl S-a întrupat și S-a făcut om, fără a înceta de a mai fi Dumnezeu.

1. Sfântul Evanghelist Ioan își începe evanghelia sa prin aceste cuvinte **„La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”**(versetul 1) Prin aceste cuvinte el ne arată prima unire a lui Dumnezeu cu timpul – care este expresia mișcării și a schimbării. Sfântul Evanghelist Ioan Îl numește pe Fiul lui Dumnezeu cu numele de -LOGOS- Λόγος, Cuvântul.

Expresia „la început” evocă începutul, care transcende timpul, începutul relaționării Logosului cu Dumnezeu. Aici Sfântul Evanghelist Ioan ne descrie prezența veșnică a Logosului în Dumnezeu. El se gândește deja la Logosul care se va întrupa, pentru că revelarea Logosului devenit trup nu este decât reflectarea aici pe pământ a vieții din Dumnezeu. Începerea istorică a revelației, despre care va fi vorba în versetul 3, este manifestarea unui alt început absolut al vieții în Dumnezeu.

Existența veșnică a Logosului reiese din imperfectul verbului „a fi”: „Întru-început era Cuvântul”. Logosul este menționat doar în două pasaje ale Prologului, în In I, 1 și I, 14.

Sfântul Evanghelist Ioan explică cine este Acest Cuvânt: „Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (Ioan 1,3) Deci, Cuvântul era la Dumnezeu, adică El era din veșnicie, pentru că la Dumnezeu nu este nici început și nici sfârșit și astfel se evidențiază deosebirea personală dintre Tatăl și Cuvântul, împreună cu Duhul Sfânt care ființează din veci.

2. Versetul 2-„*Acesta era întru început la Dumnezeu*”(Ioan 1,2) se află în strânsă legătură cu primul verset și de aceea aici nu se mai folosește cuvântul Λόγος cu care s-a sfârșit primul verset ci el se înlocuiește prin „οὗτος”-acesta, care se referă la Logos. Deci al doilea verset nu ne spune ceva nou față de primul verset, ci el este un rezumat al acestuia.

3. Dacă în versetele unu și doi Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan contemplă relația Cuvântului cu Dumnezeu, în **versetul trei-**, „*Toate prin El s-au făcut...*”(Ioan I, 3) el se referă la relația dintre Logos și creație și introduce aici un verb nou, *egéneto-*, care vine de la verbul *gínesthai* care se traduce prin *a se face*. Și ne spune mai departe Evanghelistul „*că toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-au făcut*”(Ioan I,3). Deci „în

versetul 3, avem o doctrină despre Logos, căruia i se atribuie creațiunea și pentru a I se putea atribui aceasta, a trebuit să existe înainte de creație. În acest verset deci ca și în precedentele, este vorba de «Logos preexistent», iar nu numai de un nume dat persoanei istorice a lui Iisus.”¹⁸

4.Referitor la cel de al patrulea verset-„Întru El era viață și viața era lumina oamenilor” (Ioan I,4), Părintele Sofron Vlad în cartea „*Prologul Evangheliei a patra* “ menționează că acest verset se împarte în două : 4a și 4b.

„În versetul 4 a) Cuvântul **αὐτός** și în acest verset se referă la «Logos asarcos», întocmai ca și **δι', αὐτοῦ** din versetul 3. După ce în versetul 3 se spune că toate creaturile au luat ființă prin «Logos», în versetul 4 –a, în legătură cu versetul 3 și cu referire la ce s-a spus acolo ne arată, că aceasta a fost posibilă în baza faptului, că în El (Logos) este viață în general, spre deosebire de creaturi, care nu au viață în ele ci o primesc de la Creator. Dacă în versetul 4-a «Logosul » este caracterizat în ființa sa, spre deosebire de creaturi, în versetul 4-b «Logosul» este caracterizat în raport cu creaturile.”¹⁹

5.Observăm că versetul 4 ni s-a arătat că viața spirituală a Logosului în general este o lumină pentru omenire, iar în versetul 5- „Și lumina luminează întru întuneric și întunericul nu a cuprins-o “ (Ioan I,5) este reprezentat un progres în mersul ideilor, pentru că ne arată acțiunea luminii față de lume dar și răspunsul lumii față de această lumină .

În acest verset 5, constatăm un contrast între lumină și între întuneric. Întunericul nu este aici un principiu cosmic, ci prin întuneric sunt arătate păcatele oamenilor. Deci cuvântul „**φῶς**” trebuie înțeles în ordinea morală, și anume în acțiunea de iluminare a Logosului în ordinea spirituală. Prin verbul „**φαίνει**”-„luminează” se arată această acțiune continuă a Cuvântului care luminează.

Sensul acestui verset 5 care este îmbogățit cu elemente din versetele 3-5 este acesta: lumea, (v.3) dar și oamenii (v.4), care există prin Logos se află în întuneric, (v.5b) dacă ei nu se așează sub acțiunea de iluminare a Logosului.

6.Activitatea sfântului Ioan Botezătorul, este surprinsă de Evanghelist scurt și cuprinzător, prin cuvintele acestea „ Fost-a om trimis de la Dumnezeu; numele lui era

¹⁸ Pr.Sofron Vlad, *Prologul Evangheliei a IV-a –studiu critic exegetic* ,Cluj , 1937, pag. 27

¹⁹ *Ibidem* , pag. 29

Ioan. Acesta a venit spre mărturie , ca să mărturisească despre Lumină, ca toți să creadă prin el. Nu era el Lumina, ci ca să mărturisească despre Lumină. ”(Ioan 1, 6-8)

Sfântul Ioan Evanghelistul, după ce spune în îndemnul său ce este mai important și mai necesar pentru a cunoaște pe Cuvântul –Dumnezeu, urmând ordinea și cursul subiectului său, ne vorbește despre Înaintemergător și Botezătorul care trebuia să-l vestească pe Cuvântul, (**versetul 6**) și acesta se numea Ioan ca și el.

După ce în primele versete (1-5) s-a evidențiat preexistența Logosului alături de Dumnezeu și rolul Său în lumea creată, în versetele 6,7,8 Sfântul Evanghelist Ioan „introduce persoana istorică a Sfântului Ioan Botezătorul, concentrându-se asupra misiunii ultimului profet «trimis de Dumnezeu» ca «să mărturisească despre Lumină»".²⁰

7.În versetul 7 - „Acesta a venit spre mărturie , ca să mărturisească despre Lumină ,ca toți să creadă prin el”-se arată trei lucruri diferite. În prima parte este prezentată în general misiunea sfântului Ioan Botezătorul, în cea de-a doua parte ni se prezintă obiectul misiunii lui, iar în partea a treia a versetului este prezentat scopul predicii lui. Rolul sfântului Ioan era ca să mărturisească despre lumină . Pentru că Botezătorul este prezentat ca martor pentru lumină , ni se arată în ce înțeles trebuie privit cuvântul **φῶς -„ lumină”**. Acest cuvânt nu poate fi interpretat decât numai în sens spiritual. Așa după cum aurora dimineții anunță răsăritul soarelui care va apărea, tot așa și sfântul Ioan prin mărturia personală trebuia să anunțe pe cel care avea să vină după el .

8. În versetul 8- „Nu era el Lumina , ci ca să mărturisească despre Lumină”-sfântul Evanghelist ne confirmă printr-o negație, ceea ce a afirmat în versetul al șaptelea, și anume, că sfântul Ioan Botezătorul a venit ca să fie o mărturie pentru lumină, fără de a fi el însuși lumina prin excelență. Acest lucru este exprimat și în Evanghelie, unde Ioan este numit cu termenul „ **λῡχος** ” (Ev. Ioan 5,35). De aceea sfântul Ioan Botezătorul, este prezentat numai ca un mijloc de a lumina, iar nu și ca „ **φῶς**”, adică lumina însăși. Versetul 8 se află în cea mai strânsă legătură cu versetul precedent, tocmai prin cuvântul „ **φῶς** ”, prin care se leagă și cu versetul care urmează iar „ importanța deosebită pe care o dă Evanghelistul, chiar în Prolog, mărturiei sfântului Ioan Botezătorul se explică prin faptul, că

²⁰ Lector Dr. Constantin Preda „ *Cartea neamului lui Iisus Hristos* ” EIBMBOR, București-2006, pag. 49

autorul Evangheliei însuși a fost un discipol de al sfântului Ioan Botezătorul, și astfel prețuia după cum se cuvine mărturia fostului său învățător ".²¹

9. Sfântul Apostol Ioan după ce în versetul 8, a negat că Ioan a fost lumina, în legătură cu ideea despre lumină își continuă gândirea sa și în **versetul 9-„Cuvântul era Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul care vine în lume”**- făcând din această idee, subiectul acestui verset . Dacă în versetul 8 el „a pus în fruntea propoziției negația «nu era» , acum începe versetul 9 cu «**ην**» = «era» și continuă lăsând să urmeze subiectul **τὸ φῶς**, pe care-l determină mai de-aproape prin aceea, că afirmă că «era lumina» «cea adevărată» și că luminează pe toți oamenii."²² Acest verset 9, prezintă o problemă de traducere. Expresia «care vine în lume», de la sfârșitul versetului, se referă la «tot omul » -deci este vorba de «tot omul, care vine în lume» așa cum este redat textul în mod obișnuit- sau se referă la «Lumina» de la începutul versetului . Dar din punct de vedere gramatical, ambele traduceri sunt posibile. Având în vedere contextul, ar trebui favorizată cea de a doua traducere: «Era Lumina cea adevărată Care vine în lume (și) care luminează pe tot omul. » Iar conform acestei traduceri, textul face referire la întruparea Luminii . Apoi în versetul următor (10), ni se spune că Lumina era prezentă în lume; iar această prezență presupune anunțarea în prealabil a venirii Sale în lume.

10. În acest **verset 10-„În lume era și lumea prin El s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut”**- avem trei propoziții scurte , care se leagă prin **καί** . În aceste trei propoziții ca și în versetul 1, se repetă același subiect. Acolo subiectul era «Logos» aici este «Kósmos». La sinoptici acest cuvânt este folosit de vreo 15 ori, pe când în Evanghelia Sfântului Apostol Ioan îl putem întâlni de vreo 78 ori.

Putem observa că Evanghelistul începe versetul 10 tot cu cuvântul cu care a încheiat versetul precedent, adică cuvântul **κόσμος** . Astfel, se păstrează oarecum legătura cu versetul precedent. Dar versetul 10 se află într-o legătură strânsă și cu versetul 11. Iar această expresie «în lume era », ne arată prezența tainică a Logosului în creație, pentru că împreună cu chemarea la existență, toate dintre cele care există au primit și rațiunea modului de a exista de la Dumnezeu. Cuvântul *lume* se întâlnește adesea la Sfântul Ioan. În general în Evanghelia a patra prin cuvântul «*lumea*» este numită lumea oamenilor, care resping pe Hristos și învățătura Sa și pe apostolii . Este lumea împătimită căzută în robia păcatului. Ideea centrală din acest verset

²¹ Pr. Sofron Vlad, *op.cit.*, pag. 32-33

²² *Ibidem*, pag. 34

este că Logosul a venit la lumea pe care a creat-o, și totuși lumea la care Hristos a venit nu L-a cunoscut (v.10).

11. Comentând versetul 11-,, Întru ale Sale a venit dar ai Săi nu L-au primit “- părintele Stăniloae spune că sunt două sensuri în cuprinsul lui :

1. „ale Sale” sunt create și susținute de El sau prin El .
2. „întru ale Sale a venit” înseamnă că a luat firea noastră omenească . Dar aceasta înseamnă că „, avea ceva în El apropiat nouă, fapt arătat în aceea că suntem creați după chipul Lui ”²³

Logosul, a venit întru ale sale, adică a venit în lumea aceasta. El a venit pentru a-și revărsa darurile sale și binefacerile sale peste ai săi . Și cu toate că el a venit pentru folosul lor, pentru a le face bine, cei la care a venit nu l-au primit, ci ei dimpotrivă, l-au respins. Și nu s-au mulțumit cu atâta; ci după ce l-au scos afară din vie, ei l-au omorât (Mt.21,39)

Și după toate acestea „, el nu i-a exclus de la pocăință ; ci le-a promis că dacă, după o faptă așa de urâtă și de neagră, ei ar fi vrut să-și spele păcatele lor, crezând în el, i-ar fi făcut egali cu cei ce n-au făcut nimic asemănător, și chiar prietenilor săi celor mai devotați.”²⁴

12. Prin venirea sa în lume Fiul lui Dumnezeu, S-a făcut om, și a dat putere celor care s-au unit cu El să fie și ei fii ai lui Dumnezeu, după har- Versetul 12-,,Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui , le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu. ” Israel a fost pregătit mai întâi prin patriarhi, apoi prin Legea lui Moise și prin Proorocii Vechiului Testament, ca să primească cel dintâi această calitate, de a fi primul născut. Pentru că el cunoștea pe Dumnezeu ca fiind Persoană. Dar ei neprimind pe Hristos ca fiind Fiul lui Dumnezeu, calitatea de fii ai lui Dumnezeu a trecut la unele dintre neamuri care L-au primit .

Evangelistul Ioan „, în acest verset ne arată, că după ce majoritatea au refuzat primirea «Cuvântului», totuși au fost și din aceia care L-au primit. În acest verset se schimbă subiectul , nu mai este «Logos asarcos » ca în primele versete, nici «Logos ensarcos » ca în versetele 9-11, ci aici subiectul este **ὁ λόγος**, care se referă la credincioși. Acest cuvânt nu se poate restrânge

²³ Pr.Conf.Dr. Citirigă Vasile , *Antropologia hristologică în Teologia ortodoxă*-vol.1 , ediția a II-a , Editura Europolis , Constanta ,2006, pag. 75, apud. Pr.Prof.D.Stăniloae, în colecția P.S.B., vol.39, nota 449, pag.262

²⁴ Colecția Ortodoxia Românească, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, colecția Migne-vol.8, Paris, 1865, traducere din limba franceză , de diacon Gheorghe Băbuț, Ediția a 2-a, Editată de Mănăstirea „, Portărița” Satu Mare, anul 2005, pag. 50

numai la credincioșii dintre Evrei, ci are în vedere și pe cei dintre păgâni , care au crezut în Mântuitorul".²⁵

13. Avem în Versetul 13-„Care nu din sânge, nici din poftă trupească nici din poftă bărbătească , ci de la Dumnezeu s-au născut”- o întreită negație: „care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească ” iar aceasta nu numai că are rolul de a accentua faptul că e vorba de o naștere de la Dumnezeu ci constituie și o referire clară la credința Bisericii exprimată cu claritate în Mt.1 18.20 și 25 și în Lc.1,35 referitor la modul dumnezeiesc al nașterii lui Hristos din Sfânta Fecioară Maria. Cum s-a născut Hristos , prin voia lui Dumnezeu și prin lucrarea Duhului Sfânt, așa se nasc și toți creștinii la o viață nouă în Hristos prin botez, cum spune cântarea „ Căți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat" (slujba Sfintei Taine a Botezului). Prin credința în Hristos oamenii au fost chemați la starea de fii ai lui Dumnezeu după har, iar în Hristos ei s-au dezbrăcat de propria lor fire și, fiind împodobiți ca într-un veșmânt de harul Celui ce-i cinstește, ei urcă la demnitatea superioară față de firea omenească. Pentru că ei în această stare harică nu mai sunt fii ai trupului, ci mai degrabă, născuți ai lui Dumnezeu prin har.

14. Versetul 14 este un verset amplu: „*Și Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui , slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr* ", în care se vorbește despre : Logosul Dumnezeiesc, Venirea personală a Logosului în lume și Slava Logosului întrupat.

Făcând referire la venirea personală a Logosului în lume , Evanghelistul se exprimă astfel : „**Και ο Λόγος σαρξ εγενετο**" -„*Și Cuvântul trup S-a făcut* “.Fiind adevăratul Fiul al lui Dumnezeu, S-a făcut și Fiul omului, pentru a-i face pe oameni fii ai lui Dumnezeu .

Prin această afirmație -„**Και ο Λόγος σαρξ εγενετο**" -„*Și Cuvântul trup S-a făcut* “ (Ioan 1,14)- Evanghelistul deosebește învățătura sa de toate celelalte doctrine false care era în circulație în timpul lui . Atunci când spune „ **Λόγος**" el exprimă eternitatea , divinitatea și nemărginitul, pe când însă face referire la cuvântul „ **σαρξ**", prin aceasta el a exprimă timpul , ceea ce este mărginit și trecător. Când apostolul Ioan spune „**ο Λόγος σαρξ εγενετο**" - unește aceste două extremități, timpul și veșnicia.

²⁵ Pr.Sofron Vlad ,*op.cit*, pag 37.

Numai această venire în trup a Fiului lui Dumnezeu , a arătat oamenilor că Dumnezeu , Care este iubire, poate învinge moartea . În ce-a de- a doua propoziție care se leagă de prima tot prin „**Και** ”ni se relatează faptul că Logosul Întrupat S-a sălășluit între noi, adică a venit în maximă apropiere de oameni. Iar verbul,, **Εσκηώσεν**" ne reamintește de sălășluirea lui Iahve în Cortul Sfânt sau în Templul de la Ierusalim. Această sălășluire a Logosului s-a făcut în corpul Mântuitorului . Cuvântul „**ἡμιν**”, ne arată că autorul Evangheliei încă se număra printre cei între care S-a arătat Logosul în trup, că zice : “*Și am văzut slava Lui* “. Deci, autorul Evangheliei, deja din Prolog afirmă că el a fost ucenic al Mântuitorului. Și Îl numește „ **Μονογενοῦς**" adică *Unul Născut* așa cum a fost numit de Însuși Tatăl, la Botezul Său, când a fost numit ca fiind “*Fiul Său iubit*”(Matei 3,17), având înțelesul acesta de Fiu Unic.

14.1.Logosul Dumnezeiesc- „Și Cuvântul trup S-a făcut “

„Logosul s-a manifestat în lume și prin Logos întreaga existență e pătașă la Dumnezeu”.²⁶ Această relație de intimitate a Logosului cu lumea se manifestă prin intermediul și în forma energiilor Sale sau a micilor logosuri- **λόγοι**. Pornind de la crearea lumii din nimic prin Logos care este veșnic din Tatăl, în Duhul Sfânt, Sfântul Atanasie cel Mare dar și Sfântul Maxim Mărturisitorul depășind opoziția ireductibilă dintre lumea inteligibilă și lumea sensibilă au arătat pentru prima dată, că deși din punct de vedere cosmologic, aceste două lumi sunt diferite între ele, ele sunt totuși unite printr-o ordine rațională și armonioasă a creației, care își are izvorul în Logosul Tatălui prin Duhul cel Sfânt.

Sfântul Atanasie cel Mare subliniază că Logosul divin, prin Care toate au au fost create, își manifestă puterile pretutindeni și nu rămâne nimic gol de prezența Sa, pentru că luminează toate cele văzute și nevăzute și le ține pe toate adunate și alcătuiește o unică ordine armonioasă a întregii creații, și El însuși rămâne nemișcat, dar le mișcă pe toate după bunăvoia Tatălui.

Pe baza temeiurilor scripturistice dar și patristice, părintele profesor Dumitru Stăniloae pune în evidență conceptul de centralitate a lui Hristos, la Conferința pentru Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care s-a ținut la sfânta Mănăstire Cernica, în anul 1974, unde au participat și teologii N. Nissiotis și J.Mayendorff. Cu acest prilej,

²⁶ Prof. S.L.Epifanovici , *Sfântul Maxim Mărturisitorul și teologia bizantină* , *Studiu teologic*, traducere din limba rusă de Pr. Marcel Corja ,Editura EVANGHELISMOS ,București-2009, pag.86, nota313, apud. Ambigua, P G. 91, 1081 A,f. 123a, 124b

părintele „a arătat că trei sunt forțele personale ale Tatălui care lucrează în creație pentru unificarea ei.

1)Prima este Logosul divin, prezent în simfonia rațiunilor lucrurilor și în simfonia virtuală a rațiunilor umane.

2) A doua este Logosul întrupat, prezent după un model mai intim, fără să fie deplin actualizat, în sânul umanității, ca Ipostas divino-uman central.

3)A treia forță de spiritualizare și unificare este Duhul Sfânt, Care ne renaște spiritual în Hristos, ca Unul ce nu se desparte de Hristos și ne conduce pe toți către Hristos"²⁷.

Prin întruparea Sa, revelația lui Dumnezeu este totală, este cosmică și accesibilă în toate dimensiunile creației, și în toată lumea. Toate cele ce sunt au fost umplute de cunoașterea lui Dumnezeu. În acest sens, trupul Său n-a fost pentru Sine o limitare, ci a fost un organ de revelației dar și de activitate. Prezența Sa în trup nu îl împiedică ca El să fie peste tot .El mișcă în același timp trupul Său, dar și întregul univers , prin puterea și prin Duhul Său. În măsura în care El este conținut de tot, în aceeași măsură El conține toate lucrurile în El, fiind „ prezent în creație, totuși El nu este din creație; cuprinde totul, rămânând Cel necuprins; este izvorul vieții universului, prezent în totul totuși El depășește totul".²⁸

Prin venirea Sa în trup Hristos, deși om, El a dat prin cuvintele și faptele Sale toate dovezile că e în același timp și Dumnezeu. Oamenii se mai puteau îndoi de proorociile unui prooroc sau altul, că lui i-a vestit Dumnezeu voia Sa . Pentru că prin prooroc Dumnezeu vorbea în interiorul unui singur om. Dar acum vine și vorbește și lucrează Fiul Lui Dumnezeu Întrupat, în moduri care depășesc puterile omului. În Hristos, Dumnezeu se coboară în maximă apropiere de oameni și își face din umanitatea noastră propria Sa umanitate. Iar această umanitate este ridicată în El la maximum în Dumnezeu, și este învrednicită de Dumnezeu ca să fie umanitatea Sa.

Sfântul Atanasie cel Mare vorbind despre întruparea Cuvântului spune „Cuvântul netrupesc, nestricăcios și nematerialnic al lui Dumnezeu vine în latura noastră, nefiind departe

²⁷ Pr.Prof.Dr. Dumitru Popescu , Membru de onoare al Academiei Române , *Iisus Hristos Pantocrator* , EIBMBOR, București-2005 pag,189, apud. Pr.Prof. Dr. Dumitru Stăniloae , " *La centralité du Christ dans la théologie, dans la spiritualité et dans la mission de l'Eglise* " , în *Contacts*, Paris, nr.92, 1975, p.448

²⁸Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia* , în *Studii Teologice* ,seria a II-A, Anul XLIII, Nr. 2 , Martie –Aprilie , 1991 , București pag.20

nici înainte. Căci nici o parte a zidirii nu a rămas goală de El. El le umple pe toate pretutindeni, fiind în același timp împreună cu Tatăl Său. Dar vine pogorându-Se cu iubirea Sa de oameni și cu arătarea Sa"²⁹.

Sfântul Ioan Damaschin, în „Dogmatica” prezintă acest lucru când spune: „cuvântul lui Dumnezeu era în toate și mai presus de toate, chiar când era în pântecele sfintei Născătoare de Dumnezeu. În ea era prin energia întrupării. Așadar s-a întrupat, luând din ea pârga frământăturii noastre, trup însuflețit cu suflet rațional și cugetător. Pentru aceea însăși ipostasa Cuvântului lui Dumnezeu s-a făcut ipostasa trupului, iar ipostasa Cuvântului, care era mai înainte simplă a devenit compusă. Compusă din două firi desăvârșite, din Dumnezeire și omenire. Ea are atât însușirea caracteristică și determinantă a ființei dumnezeiești a Cuvântului lui Dumnezeu, potrivit căreia se deosebește de Tatăl și de Duhul, cât și însușirile caracteristice și determinante ale trupului, potrivit cărora se deosebește de mamă și de ceilalți oameni. Are apoi și însușirile firii dumnezeiești, potrivit cărora este unit cu Tatăl și cu Duhul, și însușirile firii omenești, potrivit cărora este unit cu Maica sa și cu noi. Mai mult, se deosebește de Tatăl și de Duhul, de Maica sa și de noi, prin aceea că același este simultan și Dumnezeu și om. Căci știm că aceasta este însușirea cea mai specială a ipostasei lui Hristos”.³⁰

14.2. Venirea personală a Logosului în lume-„și S-a sălășluit între noi”

Evangelistul, după ce a spus în versetele anterioare, tot ce se putea spune mai frumos și mai înălțător despre oameni că numai prin credința în Persoana lui Iisus Hristos –Întrupat, ei s-au ridicat la demnitatea de fii ai lui Dumnezeu după har, acum el afirmă ceea ce voia deja să spună dar a lăsat să se înțeleagă încă din versetul 5, și anume venirea personală a Logosului în lume. Evangelistul exprimă aceasta spunând : că Logosul s-a făcut trup „καί ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο „Fiind adevăratul Fiu a lui Dumnezeu, S-a făcut Fiul omului, pentru a face pe oameni fiii lui Dumnezeu”.³¹

²⁹ *Sfinții Părinți despre nașterea și întruparea Cuvântului* /Sf.Ioan Gură de Aur , Sf. Teofilact al Bulgariei, Sf. Grigorie de la Nazianz; ed. Îngrijită de Florin Stuparu.- București : Editura Sophia ; Alexandria: Cartea Ortodoxă , 2007 pag.162-163

³⁰ Sf. Ioan Damaschin , *Dogmatica* , Ediția a III-a, traducere de Pr. D. Fecioru , Editura Scripta , București-1993 , pag. 107

³¹ Pr.Sofron Vlad , *Prologul Evangheliei a IV-a –studiu critic exegetic* ,Cluj , 1937 , pag.39, nota 1- Sf. I. Chrisostom: Omilia XI , 1, pag.161 traducerea Jeannin

Comentând acest verset, părintele Iustin Popovici ne învață că „întreaga Evangheligie a cerului și a pământului se compune din aceste patru cuvinte: «Logosul S-a făcut trup ». În afară de ea și fără ea altă veste bună nu există pentru om, nici în lumea aceasta, nici în cealaltă. Aici se găsește ceva veșnic necesar pentru existența noastră omenească în toate lumile. Unica veste de bucurie pentru materie, în toate formele ei. De la materia cea mai dură și densă a diamantului, până la cea mai fină și mai invizibilă a electronului și a fotonului”.³²

Termenul folosit de Sfântul Ioan Evanghelistul este chiar și mai pregnant, **σάρξ** însemnând propriu-zis *carne*. Prin acest verset începe așadar iconomia care este proprie Fiului, Cel Care intră în istoria lumii. Sau mai limpede spus « Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să se poată îndumnezei ». Propoziția aceasta o întâlnim de trei ori la Sfântul Irineu; dar ea se regăsește și la Sfântul Atanasie și sfârșește prin a fi un leitmotiv pentru teologii din toate timpurile. Cuvântul, la plinirea vremii, se coboară în om, pentru ca , prin El, omul să se înalțe în Dumnezeu. Și a locuit între noi, adică a trăit între noi oamenii. „Cuvântul a locuit între noi, adică a luat natura noastră”.³³

14.3.Slava Logos-ului întrupat-„Și am văzut slava Lui , slavă ca a Unuia – Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr”

Această slavă a lui Dumnezeu este prezentă chiar de la naștere. Și citim la Sfântul Evanghelist Luca că în jurul păstorilor de lângă Betleem « strălucește slava Domnului », care au cântat „ Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace între oameni bunăvoire ”(Luca II,14). Pentru că și în Înviere și în Înălțare și în șederea de-a dreapta Tatălui, slava Domnului este în același timp și strălucire a puterii Sale dumnezeiești dar și purtare a crucii.

Domnul nostru Iisus Hristos vine pe pământ, pentru a ne face părtași să vedem nu numai slava lui pământească, ci și slava cea cerească. De aceea zice: „ Voiesc ca unde sunt Eu , să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care Mi-a dat-o.” (Ioan 17,24)

Fericiți dar, și de mii de ori fericiți cei ce vor avea cinstea să vadă această slavă, căci despre ea vorbește profetul când zice: „Căci cei necredincioși vor fi luați, ca să nu vadă slava

³² Arhimandritul Iustin Popovici , *Omul și Dumnezeul-Om* , *Abisurile și culmile filozofiei* , Studiu introductiv și traducere : Pr. Prof. Ioan Ică și diac. Ioan .I Ică jr.,Prefață : prof. Ioannis N. Karmiris , Postfață: Panayotis Nellas , Editura DEISIS Sibiu 1997 ,pag 56

³³ Ioan Scotus Eriugena , *Comentariu la Evanghelia lui Ioan*, ediție bilingvă, editura Polirom 2009, pag 21.

Domnului. (Is.26,10,70)".³⁴ Titlu de „monogenes” (Unul-Născut) din acest verset 14 exprimă o relație de identitate ontologică între Tatăl și Fiul și este folosit pentru a-l deosebi pe Fiul Născut de fiul adoptat. În concluzie, acest verset 14, constituie punctul culminant al prologului și reprezintă evenimentul central al istoriei umane.

15.În versetul 15, „Ioan mărturisea despre El și striga, zicând: Acesta era despre Care am zis: Cel care vine după mine a fost înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era.” Prin aceste cuvinte Sfântul Ioan Botezătorul spune : „ Cel ce vine după mine a fost înaintea mea ” , adaugă în mod necesar : „, că era mai înainte de mine” (întâiul față de mine) . Prin aceasta el ne arată slava Lui străveche și faptul că a fost înaintea tuturor, afirmă că exista de sus, ca Dumnezeu după fire . „, Iisus le-a zis: Adevărat, adevărat zic vouă: Eu sunt mai înainte de a fi fost Avraam".(Ioan 8,58)

16. În versetul 16- „, Și din plinătatea Lui noi toți am luat , și har peste har”-Sfântul Evanghelist Ioan, dovedește prin aceste cuvinte adevărul de mărturie al Sfântului Ioan Botezătorul și face limpede dovada depășirii noastre de către Mântuitorul și faptul că El este în mod ontologic mai mare decât toată creația, în slava Lui. Părintele Stăniloae într-o notă explicativă spune că: „Dacă Evanghelistul a spus puțin mai înainte că Hristos era, ca Cel născut din Tatăl, « plin de har și de adevăr», aici dă mărturia lui Ioan despre această plinătate, dar și despre faptul că din această plinătate toți am primit «har peste har» . Iar explicând această plinătate, Evanghelistul o referă în concret la toate bunătățile. Plinătatea e nemărginirea în toate. În nimic Fiul lui Dumnezeu întrupat nu mai are trebuința și puțința să înainteze. Întrece orice margine. Numai din această plinătate pot primi și făpturile la nesfârșit bunătățile Lui. Și de fapt trebuie să existe undeva această plinătate a tuturor bunătăților existente. Și ea trebuie să fie trăită personal ca să producă o bucurie adevărată, deci ca să fie plinătate adevărată.Trebuie să se bucure cineva de această plinătate".³⁵

17. În versetul 17-„Pentru că Legea prin Moise s-a dat , iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos .”-„, adevărul" trebuie înțeles în sensul de descoperire perfectă a lui

³⁴ Colecția, Ortodoxia Românească, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, colecția Migne-vol.8, Paris, 1865, traducere din limba franceză , de diacon Gheorghe Băbuț, Ediția a 2-a, Editată de Mănăstirea „ Portărița" Satu Mare, 2005, pag. 61

³⁵ PSB 40, Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri partea a treia, Despre Sfânta Treime*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, EIBMBOR-București, 1994, Pag.119, nota 204

Dumnezeu. În acest verset, Sfântul Evanghelist pronunță pentru prima oară numele de Iisus Hristos, care nu este altcineva, decât Logosul care S-a Îtrupat. Numele de Logos, de aici încolo nu va mai fi folosit, pentru că subiectul Evangheliei este persoana istorică a Mântuitorului. Adevărul este o existență întreagă. Dar această existență întreagă este desăvârșită și fără lipsuri iar izvorul existenței este Dumnezeu. Fiul Său, Care poartă în El din veci rațiunile tuturor, a venit în Persoană la noi și a unit cu Sine și rațiunile cărora El le-a dat existența creată. Prin aceasta a venit și toată iubirea și tot harul Său la toți oamenii.

În creștinism, Adevărul nu este o noțiune de filozofie, o teorie frumoasă, o învățătură, sau un sistem de învățături, ci El este Ipostasul divino-uman viu- Iisus Hristos cel istoric (Ioan 14,6). Înainte de venirea lui Hristos, oamenii își făceau doar o idee prelabilă despre Adevăr dar nu-l aveau. Odată cu intrarea lui Hristos în istorie, ca și Logos al lui Dumnezeu întrupat, Adevărul Dumnezeiesc intră plenar în această lume.

18. Sfântul Chiril, comentând versetul 18- „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată ;Fiul cel Unul-născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut”- subliniază că numai Fiului îi este Tatăl văzut prin fire, ca să nu presupună cineva că putem vedea firea dumnezeiască.

Dar se pune întrebarea de ce în Vechiul Testament și în Noul Testament se citește adeseori că Dumnezeu S-a descoperit oamenilor, fie vizibil ochilor trupești, fie nevăzut în viziunile profetice, iar în Evanghelia după Ioan se menționează că : „ *Nimeni nu l-a văzut vreodată pe Dumnezeu*”(Ioan 1,18). Dacă se spune aceasta numai despre Tatăl și anume că nimeni nu l-a văzut, obiecția este ușor de rezolvat, pentru că se înțelege că persoanele Fiului și Duhului Sfânt s-au arătat de multe ori, și deci numai Tatăl este ascuns oricărei priviri. Ideea de bază din versetul 18, este aceea că Dumnezeu nu poate fi văzut în ființa sa .

Dar ce înseamnă această sintagmă: „*Care este în sânul Tatălui sau în sânii Tatălui?* Una este sânul Tatălui și altul este Fiul Unul –Născut al Tatălui? Nu altul, ci chiar Fiul Unul-Născut este sânul Tatălui. Fiul este numit „sânul” Tatălui fiindcă l-a „insinuat” pe Tatăl în lume”³⁶. „Jocul de cuvinte îi aparține lui Eriugena : « insinuat » în lume prin Christos, Tatăl devine cognoscibil.”³⁷

³⁶ Ioan Scotus Eriugena , *Comentariu la Evanghelia lui Ioan*, ediție bilingvă, ed. Polirom 2009, pag. 39

³⁷ *Ibidem*, pag. 39, vezi nota 54, pag. 236

Deci cel ce este Dumnezeu din natură , petrece în sânul Tatălui și deci numai El poate să ni-L și descopere în cel mai perfect mod și ni se face cunoscut bineînțeles numai atât , cât noi oamenii suntem capabili a înțelege și a primi această revelație.

CONCLUZII

În încheiere, putem sublinia în câteva idei concluziile desprinse. Mai întâi, Logosul lui Dumnezeu este creatorul omului, dar și al cosmosului. Acest Logos, pe care Îl identifică Sfântul Ioan Evanghelistul cu Fiul Lui Dumnezeu, are o existență veșnică. Această noțiune de Logos este cunoscută de filozofie încă înainte de creștinism. Despre acest Logos au vorbit unii dintre filozofii antichității, dintre care putem aminti pe Heraclit, Platon , Socrate dar și pe Filon din Alexandria, care au pregătit în timp oamenii să primească, să accepte și să cunoască vorbirea despre o Rațiune supremă . Datorită faptului că Hristos S-a întrupat într-o Persoană istorică această concepție grecească este depășită.

Prin venirea Sa în lume Logosul este mediator în creație „ Toate prin El s-au făcut” (Ioan I,3) și tot El este și Logos Creator. Sfântul Maxim Mărturisitorul dar și alți Sfinți Părinți vorbesc de *logoi* preexistenți în Persoana Fiului care apoi creează lumea. După căderea în păcat omul s-a rupt de harul dător de viață al lui Dumnezeu , făcând ca să sufere toată creatura. Iar Dumnezeu, în iubirea Sa nemărginită, nu voia ca fapăturile Sale să se risipească în moarte , în pieire , de aceea , în a Sa preștiință El a rânduit mai înainte de veacuri ca tot același Logos prin care s-au creat toate , să restaureze pe omul care fusese creat „după chipul Său”.(Facere I,27)

În Logos era viață dar și lumina „care luminează pe tot omul care vine în lume” (Ioan I, 9). Prin acest Logos s-a creat lumea. Din această perspectivă putem afirma că lumea este o transpunere în mod creativ a limbajului Cuvântului, este un chip de Logos de comunicare , dar și un chip de Logos de Întrupare. Prin acceptarea de Logos a firii umane, El a recapitulat pe toți oamenii iar cei ce primesc de bunăvoie acest har „ care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu”(Ioan I, 12), se înțelege fii după har, iar nu după ființă.

La plinirea vremii (Galateni IV, 4) , Dumnezeu trimite pe Fiul Său în lume , care nu numai a venit la om ci El Însuși S-a făcut Om, „S-a făcut trup (**σάρξ ἐγένετο**)”. Chiar Sfântul Ioan Evanghelistul insistă asupra acestui aspect precizând acest cuvânt **σάρξ** -carne, adică nu trup(în greacă **σώμα**). Adică Fiul lui Dumnezeu S-a Făcut Fiul Sfintei Fecioare Maria , S-a

Întrupat de la Duhul Sfânt , Și S-a făcut om, pentru noi și pentru a noastră mântuire așa cum mărturisim în Crez.

Prin venirea Sa în lume , prin Întruparea Sa, Logosul predică adevărul, face minuni, moare pe cruce și înviază pentru a salva creația și mai ales pe cea mai scumpă făptură a sa, adică pe om. El este cel ce biruiește moartea , dând lumii viață , El este cel care o sfințește, o îndumnezeiește pentru ca ea să fie capabilă de veșnicie. Prin activitatea Sa mântuitoare , El, chipul Tatălui, restaurează chipul lui Dumnezeu în om, și pregătește astfel calea săvârșirii și a îndumnezeirii harice a omului.

În încheiere, spunem că Logosul este Cuvântul lui Dumnezeu , care rămâne același, ieri, astăzi și în veac, neschimbat, după cuvântul Mântuitorului : „ Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele, nu vor trece.” (Matei 24,35)

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE

A. Sfânta Scriptură

1. *BIBLIA SAU SFÂNTA SCRIPTURĂ* , Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008
2. *Sfintele Evanghelii și Rugăciuni alese*, Ediția a IV-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010

B. Opere ale Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești

1. Atanasie cel Mare , Sfântul , *Cuvânt împotriva elinilor , Tratat despre întruparea Cuvântului , Trei cuvinte împotriva arienilor* , Traducere din limba greacă veche , studiu introductiv și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR , București-2010
2. Chiril al Alexandriei, Sfântul , *Scrieri, Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan* , partea a patra, PSB 41, traducere , introducere și note de pr. Prof Dumitru Stăniloae , Editura EIBMBOR, București- 2000
3. Chrisostom, Ioan, Sfântul , *Homilia* II 3 ,(11) în Sf. Ioan Migne. P.G. tom LIX col. 33
4. Damaschin , Ioan, Sfântul, *Dogmatica* , Ediția a III-a, traducere de Pr. D. Fecioru , Editura Scripta , București-1993
5. *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți* care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși- VI- Sfântul Simeon Noul Teolog , *Cele 225 de Capete teologice și practice*, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1977
6. Maxim Mărturisitorul, Sfântul , *Ambigua*, P.S.B. 80, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, 1983
7. Philon din Alexandria, *Comentariu Alegoric al Legilor Sfinte după lucrarea de șase zile*, trad.Zenaida Anamaria Luca, Editura Paideia, București, 2002
8. Policarp al Smirnei, Sf., *Epistola către Filipeni* VII, 1, P.S.B. 1, Traducere, Note și indici De Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune Al Bisericii Ortodoxe Române , București – 1979

9. Sfinții părinți-Sfântul Ioan Damaschin, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sf. Teofilact al Bulgariei, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Grigorie al Nisei, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Grigorie Teologul- Despre Nașterea și Întruparea Cuvântului, Editura Sophia, București, 2007

II. LUCRĂRI DE SPECIALITATE

A. Dicționare, tratate, cărți

❖ În Limba română

1. *****Antologie filozofică, filozofia antică*, Ediție revăzută și adăugită de Octavian Nistor, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1975
2. *****Comentar la Evanghelia de la Ioan de Sfântul Ioan Gură de Aur*, colecția Migne – vol 8, Paris ,1865, traducere din limba franceză , de diacon Gheorghe Băbuț ,ediția a 2-a Editată de Mănăstirea „ Portărița” Județul Satu Mare , anul 2005
3. *****Dicționar Biblic*, Societatea Misionară Română, Editura „ Cartea Creștină”Oradea 1995
4. *****Dicționar de filozofie*, Editura Politică, București, 1978
5. ****LAROUSSE, *Dicționar de Filozofie*, Didier Julia, traducere de dr. Leonard Gavrilu,Editura Univers Enciclopedic ,București , 1999
6. *****Studiul Noului Testament* , pentru Institutele teologice,ediția a treia . EIBMBOR-București, 1983
7. Arion, Leon , Pr.prof. univ. dr. , *50 de omili la Sfânta Evanghelie după Ioan* . Ed. ASA , București, 2005
8. Balca,Nicolae , Diacon prof.dr , *Istoria filozofiei antice*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982
9. Banu, Ion , *Filozofia greacă pînă la Platon* –vol I,partea I-Editura Stiințifică și Enciclopedică –București 1979
10. Breck, John, Preot profesor, *Cum citim Sfânta Scriptură? Despre structura limbajului biblic*, Editura Reîntregirea, Alba –Iulia-2005
11. Bria, Ion, Preot profesor dr. , *Dicționar de Teologie Ortodoxă* , Editura Institutului Biblic si de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române , Bucuresti , 1981
12. Cazan, Gh.Al., *Filozofia antică*, Editura Fundației România de mâine, București, 2002

13. Citirigă, Vasile , Pr.Conf.Dr., *Antropologia hristologică în Teologia ortodoxă-vol.1* , ediția a II-a , Editura Europolis , Constanta , 2006
14. Coman, Ioan G. , Pr. Prof. Dr. , *Patrologie*, Sf. Mănăstire Dervent, 1999,
15. Cornea , Luminița, *Pe cărarea Raiului*, Editura Casa Cărții de Știință , Cluj-Napoca, 2010
16. Cornițescu, Constantin , Prof. Dr. , Universitatea „OVIDIUS” Constanța ,Facultatea de teologie , Catedra de Studiul Noului Testament, *Studiu Biblic al Noului Testament, Curs pentru anul II*, alcătuit de Prof. Dr. Constantin Cornițescu, Partea I, Editura FIDES, București , 2003
17. Cornițescu, Emilian, Pr. Prof. univ. dr. , Vasile, Adrian, Pr. asist. univ. dr. , *Comentarii Biblice*, Editura Europolis, Constanța, 2006
18. Eriugena , Ioan Scotus, *Comentariu la Evanghelia lui Ioan*, ediție bilingvă, Ediție îngrijită, traducere, notă preliminară, note, postfață și indici de Dan Batovici, ed. Polirom 2009
19. Evdokimov , Paul , *Rugul Aprins* , traducere de diacon prof .Teodor V. Damșa, Editura Mitropoliei Banatului , Timișoara, 1994
20. Galeriu, Constantin, *Părintele -Jertfă și Răscumpărare*, Editura Harisma ,București , 1991
21. Goje, Ioan , Pr. Dr, *Sfântul Irineu apărător al învățăturii creștine*, Editura Renașterea Cluj-Napoca, 2002
22. Heidegger, Martin , *Ființă și timp*, Traducere din germană de Dorin Tilinca, Editura Jurnalul Literar, 1994, Editura Jurnalul Literar, 1994,
23. Ioan din Kronștadt, Sfântul , *Liturghia –cerul pe pământ*, ediția a II-a, Editura Deisis, Sibiu, 2002
24. Ionescu, Nae , *Opere II, Cursuri de metafizică*, 2 București, Ed. Roza Vânturilor, 2005
25. Lemeni, Adrian , *Sensul eshatologic al creației*, ediția a II-a revizuită, Editura ASAB, București-2007
26. Lossky, Vladimir , *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere, studiu introductiv și note de Pr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, f.a.
27. Manoilescu Dinu, Natalia , *Iisus Hristos Mântuitorul în lumina Sfintelor Evanghelii*, vol. 1 Editura Bizantină București, 2001

28. Mihoc , Vasile , Pr. Prof. dr . , *Sfânta Evanghelie de la Ioan , Introducere și comentariu* .Editura Teofania , Sibiu-2003
29. Neaga, Pr. Prof. Dr.Nicolae , *Hristos în Vechiul Testament* , Editura Renașterea,Cluj-Napoca 2004
30. Nectarie, Sfântul, episcopul Pentapolei, *Hristologia*, traducere de Cătălin Grigore, Editura Iona, București , 2010
31. Peters, Francis. E., *Termenii filozofiei grecești*, traducere de Drăgan Stoianovici, ediția a II-a revăzută, editura Humanitas București, 1997
32. Popescu, Dumitru Ghe , Pr. Prof. Dr. , *Iisus Hristos Pantocrator*, București, 1999
33. Popovici, Iustin , Arhimandrit ,*-Omul si Dumnezeu Om –Abisurile și culmile filozofiei* , introducere si traducere Pr.Prof. Ioan Ică si Diac.Ioan I. Ică Jr., Editura Deisis , Sibiu , 1997
34. Preda , Constantin, Lector Dr. , „*Cartea neamului lui Iisus Hristos*”, EIBMBOR, București -2006
35. Romanides, Ioannis, Protopresbyter prof. univ. dr. , *Tradiția Patristică*, traducere din limba neogreacă și studiu introductiv pr. dr. Gabriel Mândrilă, Editura Metafrază București, 2011
36. Rovența, Haralambie , Diacon, *Originea și valoarea istorică a Evangheliei după Ioan* , București Tipografia Cărților Bisericești, 1928
37. Runcan, Nechita, Preot lector universitar, *Istoria Literaturii Patristice din perioada persecuțiilor anticeștine*, Editura Europolis, Constanța-1999
38. Slătineanu , Irineu, P.S. prof. dr. , *Iisus Hristos sau Logosul înomenit*, Editura Creștină
39. Stăniloae, Dumitru , Pr.Prof.Dr. , *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943
40. Stăniloae, Dumitru , Preot Profesor Dr. , *Teologia Dogmatică Ortodoxă* , vol.2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, ediția a II-a
41. Teofilact Arhiepiscopul Bulgariei, Sfântul, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Ioan* , Editura Sophia, București 2009
42. Thunberg, Lars , *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, EIBMBOR, București, 1999
43. Vlad , Pr.Sofron, *Prologul Evangheliei a IV-a –studiu critic exegetic* ,Cluj , 1937

44. Vlăduțescu, Gheorghe , *Filozofia în Grecia veche*, Editura Albatros, București, 1984

❖ **În Limbi străine**

1. **** *The Anchor Bible Dictionary*, vol. 4, 1992
2. Achtemeier, Paul J., *The HarperCollins Bible Dictionary* , f.a.
3. Atal , Dosithée , *Structure Et Signification Des Cinq Premier Versets De L'Hymne Johanique Au Logos*, Publications de l' Université Nationale du Zaïre , Édition Nauwelaerts2, Place Mgr Ladeuze Louvain , Béatrice-Nauwelaerts4, Rue De Fleurs , Paris (VI),1972
4. Bailly, A., *Dictionnaire grec-francais*, Paris, 1950
5. Brown, Colin(ed.)-*The New International Dictionary of New Testament Theology* (4 vol), Zondervan (1985)
6. Edwin ABBOTT , *Johannine Grammar*, London, 1906
7. Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece* , post Eberhard et Erwin Nestle, 27 . revidierte Auflage 1-20 . Tausend ,1993 Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart
8. Neyraud, Georges, *Le sens du Logos dans la Prologue de Jean : un essai* ,NRT 106, 1984
9. Zahn, Th. , *Einleitung in das Neue Testament*. II, Auflage , Leipzig, 1924

B. Studii , articole, reviste

❖ **În Limba română**

1. Balca, N., Diac. Prof. , *Învățătura despre Logosul întrupat ca paradigmă a vieții creștinului în teologia apostolică și patristică* , în „ Glasul Bisericii" anul XXIX, nr .3-4 –martie –aprilie 1970, București
2. Chirilă , Ioan , Pr.Conf.Dr., *Sofia și Logos sau despre dialogul dintre cei doi Iisus : Hristos și Ben Sirah*, în *Studii Teologice-seria a III –a* , an I , nr.1, ianuarie-martie, Bucuresti, 2005
3. Citirigă, Vasile, Pr. Lect. Dr. , *Logosul divin-centru al creației*, în *Revista de teologie Sfântul Apostol Andrei*,anul IV, nr. 7, iulie-decembrie 2000, Editura Europolis – Constanța

4. Coman, Ioan . G., Pr. Prof. , *Persoana Logosului Iisus Hristos în lumina primelor patru secole patristice*, în „*Studii Teologice*”, nr. 9-10,1972
5. Ioan Gură De Aur , Sfântul , *Comentariu la Evanghelia după Ioan. Omilia a III-a* (traducere de Asist.drd.Sabin Preda), în rev.„*Studii Teologice*”seria a III-a , anul II, nr2, aprilie-iunie 2006,București
6. Marcu, Grigorie, Pr. Prof. Dr., *Paternitatea ioaneică a Evangheliei a IV-a, cu specială privire la proba arheologică și paleografică* ,în „*Studii Teologice* ” seria II-a-Anul XII-Nr. 3-4 martie-aprilie 1960, București
7. Stăniloae, Dumitru , Pr.Prof.Dr., *Fiul lui Dumnezeu este lumina și viața lumii, fiind „lumină din lumină” și având în El și ca om pe Duhul și viața veșnică*, în *Mitropolia Olteniei*, serie nouă- anul XLIII, nr.3, mai-iunie ,1991
8. Tache, Sterea , Pr. Drd. , *Teologia Logosului la Sfântul Maxim Mărturisitorul* ,în *Studii Teologice* seria II-a –anul XXIX- Nr. 5-8, mai-octombrie 1977, București

❖ În Limbi străine

1. Eriugena, Johannes Scottus, *The Bible and hermeneutics*. Proceedings of the Ninth International Colloquium of the SPES Held at Leuven and Louvain-la Neuve, June 7-10, 1995, Leuven University Press, Leuven, 1996
2. Harnack , A.V. , *Über das Verhältnis des Prologs des vierten Evangeliums zum ganzem Werk.*, Freiburg,I . Br .1892.Zeitschr. für Theol, und Glaube
3. Stăniloae , Dumitru , Pr.Prof. Dr. ,” *La centralité du Christ dans la théologie, dans la spiritualité et dans la mission de l’Eglise*”, în *Contacts*, Paris, nr.92, 1975

III. SURSE INTERNET , accesate în perioada : octombrie 2009-august 2014

1. Neyraud, Georges, *Le sens du Logos dans la Prologue de Jean* : un essai ,NRT 106, 1984,sursa:<http://www.nrt.be/docs/articles/1984/106-1/866-Le+sens+de+%C2%ABlogos%C2%BB+dans+le+prologue+de+Jean.+Un+essai.pdf>
2. Tofană, Stelian, pr. prof. univ. dr. , *Evanghelia după Ioan*, în <http://www.scribd.com/doc/176955924/Evanghelia-dupa-Ioan>